

-Wat is een rite? Zei de kleine prins.

-Dat is ook een vergeten begrip, zei de vos. Een rite maakt dat de ene dag verschilt van alle andere dagen, het ene uur van alle andere uren.

Uit: De kleine prins hoofdstuk XXI van Antoine de Saint-Exupéry

Rituelen

In het najaar kwam ik onverwachts terecht op een congres van het humanistisch verbond. Het congres had als thema "rituelen". Het werd bijgewoond door een honderdtal geestelijke raadsheren en vrouwen, die hun werkveld hebben in o.a. ziekenhuizen, verpleeg- en verzorgingshuizen en gevangenissen. Ik was verbaasd te merken dat er daar over rituelen gesproken en gedacht werd. Omdat dit thema in het werken met kinderen mij altijd al geboeid heeft was dit voor mij een mooie gelegenheid om er weer eens bewust bij stil te staan wat rituelen voor mijzelf betekenen en welke plek zij kunnen hebben in het dagelijks leven van kinderen.

Wat doet een ritueel eigenlijk? Het verheft je als het ware boven het dagelijkse uit, het speelt zich niet zozeer op verstandelijk niveau af maar meer op de gevoelslaag. Doordat rituelen in kerken dwingend waren voorgeschreven en we er geen verbinding meer mee hebben is het woord rituelen voor heel wat mensen een beladen woord geworden.

Je komt dan al snel op de vraag wat een ritueel eigenlijk is? Wat maakt een handeling tot ritueel? Laten we eerst maar eens kijken wat er in het woordenboek staat:

- Ritueel is afgeleid van het latijnse woord RITUS. Oorspronkelijk betekende dit zelfstandig naamwoord: *'gewoonte, gebruik'*. Pas later kreeg het de betekenis erbij van: *'religieuze ceremonie'*

De eerste helft van de vorige eeuw hadden de principes: *reinheid, rust en regelmaat* grote invloed op de opvoeding van de kinderen. Met strakke hand werden ze toegepast en dat moest wel als gevolg hebben dat er in de tweede helft van die eeuw een tegenbeweging ontstond, die in de *anti- autoritaire opvoeding* misschien wel zijn uiterste vorm beleefde. Hoe dan ook opvoeden lijkt in deze tijd vaak een onderhandel programma, waar zowel ouders als kinderen aan dreigen te bezwijken.

Op dit moment is er weer veel te doen over grenzen stellen in de opvoeding. Boeken en televisieprogramma's over dit thema zijn aan de orde van de dag.

Ik denk dat rituelen in de opvoeding ook hun zin en functie *'op de grens'* hebben. Ze kunnen momenten markeren in de dag, in het jaar en in het leven van het kind waardoor ze als bewust gekozen pedagogisch instrument kunnen ingezet worden.

Net zoals het stellen van grenzen in de opvoeding veiligheid en zekerheid brengt voor het kind, zo kunnen ook rituelen bijdragen aan dat gevoel van zekerheid en veiligheid. Het blijkt in deze hectische tijd, waarin veel voor het jonge kind onoverzichtelijk, ongrijpbaar en chaotisch is, dat we met de rituelen een 4de R kunnen toevoegen aan het

rijtje Reinheid, Regelmaat en Rust. Deze laatste drie wel op zo'n manier toegepast dat de individuele behoeften van ieder kind gezien en gerespecteerd worden.

Wat maakt een handeling tot een ritueel?

De handeling die verricht wordt, of die je zelf doet heeft een bepaalde intentie, waardoor die handeling een meerwaarde en/ of een andere betekenis heeft dan wat je gewoon alleen maar waarneemt met horen en zien. Het aansteken van enkele kaarsen in de woonkamer aan het begin van de avond is meestal gewoon wat het is...kaarsen aansteken om de sfeer in de kamer te verhogen.

Het aansteken van een kaarsje bij het naar bed brengen van een kind kan daarentegen een ritueel zijn. Ook hiermee roep je een bepaalde sfeer op, maar er zit meer achter. Samen met een verhaaltje, een gesprekje, een spreuk of gebed, een terugblik op de gebeurtenissen van de dag is het geheel een opvoedkundig, pedagogische moment bij uitstek. Je wilt het kind voorbereiden op de nacht. De nacht, waar andere dingen gebeuren dan overdag. De nacht waarin je de belevenissen van de dag mee naartoe neemt en waar je verkwikt wordt voor de volgende dag. Door de overgang van de dag naar de nacht met een ritueel te begeleiden wordt het een religieus* moment. Een moment waarin rust en vertrouwen beleefd kunnen worden. En omdat dit ritueel op een vast moment van de dag plaats vindt geeft het ook houvast aan een kind.

Maar rituelen die op automatisch piloot uitgevoerd worden verliezen ontegenzeggelijk aan zeggingskracht. Het *leven* gaat er a.h.w. uit. Juist de meerwaarde die je met een ritueel wilt oproepen raak je kwijt. Sterker nog, je vermindert de waarde van dat moment. Want een leeg ritueel roept weerstand op.

Daarom is het zo belangrijk om onze rituelen steeds opnieuw weer te vullen.

Door je telkens weer te bezinnen waarom je iets doet en hoe je het doet. Op deze manier blijf je bewust aanwezig in je handelen, in je ritueel.

Bv. een spreuk of avondritueel voor een 3 jarige ziet er anders uit dan wanneer datzelfde kind 7 of 9 jaar geworden is. Het vraagt bewustzijn van de opvoeder om te zien wanneer een ritueel a.h.w. moet bijgestuurd worden.

Rituelen kunnen groeien maar je kan ook rituelen ontgroeien. Rituelen kunnen gewoon voorbij zijn. Ze hebben dan hun functie gehad. Een puber wil niet meer met een kaarsje naar bed gebracht worden, dat is over. Daar kan iets nieuws ontstaan. Of gewoon even helemaal geen ritueel. Ze gaan nu zelf op zoek...

Kinderen kunnen hun eigen magische rituelen maken. Herinner je je nog dat je misschien zelf ook zoiets had als over de stoep lopen zonder de voegen te raken met je schoenen? Als je dat lukte dan zou b.v. alles goed gaan die dag. Of het ritueel van een 15 jarig meisje dat altijd doodmoe uit school kwam en moeizaam naar huis fietste. Op een dag verzon ze haar eigen ritueel, n.l. ze gooide een denkbeeldige lasso over een voorbij rijdende auto. Nu werd ze voortgetrokken en ze kwam bijna vanzelf vooruit. Tot de auto te ver was, dan moest ze weer een nieuwe lasso werpen om een volgende auto. En zo kwam ze thuis terwijl ze zich eigenlijk te moe voelde om nog te fietsen. Zo had op haar manier een ritueel ontworpen om boven zichzelf uit te komen en de moeilijkheid van dat moment te overwinnen.

Het vroegere schietgebedje voordat je ergens binnen ging waar je problemen of moeilijkheden verwachtte is ook zo iets.

Je schrijft iets toe aan een handeling dat er louter vanuit het verstand bekeken helemaal niet toe doet en toch doen we het. We ontleen er kennelijk kracht en steun aan.

Nog één voorbeeld van een ritueel voor één van mijn kinderen wil ik u niet onthouden. Op een bepaald moment ontstond er een plotse angst voor een vermeende wolf die onder het bed had post gevat. Met wegedeneren lukte het niet om de wolf weg te krijgen, al evenmin met onderzoek met een zaklamp onder het bed. Pas toen ik de wolf met een denkbeeldige bezem en met veel misbaar, onder het bed uitjoeg, het raam open zette en hem uit het raam gooide, was het betreffende kind tevreden. Dit ritueel heeft zich een aantal avonden afgespeeld en toen is de wolf weggebleven.

Het blijkt telkens weer dat mensen en zeker kinderen behoefte hebben aan rituelen. Rituelen die dagelijks terugkerende situaties herkenbaar maken of verheffen boven het gewone én rituelen als hulp voor moeilijke en bijzondere momenten.

*religieus, van religie, afkomstig van het Latijnse religari wat opnieuw, weer verbinden betekent.

Den Haag, 11 december 2004
Micheline Mets